

УДК 330.1.351.78

Хуторської П.О.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та управління підприємством
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сутність поняття «економічна безпека підприємства» та окремих її складових. Зроблено наголос на формуванні фінансової безпеки підприємства в умовах нестабільної фінансово-економічної ситуації. Визначені основні тенденції формування безпеки підприємств. Запропоновані основні напрямки покращення організації системи економічної безпеки на підприємствах України.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, оцінка рівня економічної безпеки, механізм економічної безпеки.

Хуторской П.А. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОЙ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена сущность понятия «экономическая безопасность» предприятия и отдельных её составляющих. Сделан упор на формировании финансовой безопасности предприятия в условиях нестабильной финансово-экономической ситуации. Определены основные тенденции формирования безопасности предприятий. Предложены основные направления улучшения организации системы экономической безопасности на предприятиях Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, финансовая безопасность предприятия, оценка уровня экономической безопасности, механизм экономической безопасности.

Khutorskoi P.O. ECONOMIC SECURITY OF DOMESTIC ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF UNSTABLE FINANCIAL AND ECONOMIC SITUATION IN UKRAINE

In the article, the essence of the concept of economic security of enterprise and its separate constituents are considered. The author focuses on formation of financial security of enterprise in the conditions of unstable financial and economic situation. The basic tendencies of formation of safety of enterprises are determined. Basic directions of improvement of organization of the system of economic security in the enterprises of Ukraine are offered.

Keywords: economic security of enterprise, financial security of enterprise, estimation of economic security level, mechanism of economic security.

Постановка проблеми. Поточна ситуація, що склалась у вітчизняній економіці за останній рік, не може характеризуватись як стабільна та сприятлива для здійснення будь-якої діяльності в усіх галузях національної економіки. Ті зміни, які відбулись або відбуваються, аж ніяк не можна віднести до позитивних чинників впливу на діяльність підприємств. В державі за минулий рік відбулись Революція гідності, втрата Криму; почалась і досі відбувається антитерористична операція на сході України. Всі ці події супроводжувались значними потрясіннями фінансового сектору, банківської системи. Відбулась значна девальвація національної грошової одиниці (майже у чотири рази), як наслідок – подорожчання всіх імпортованих товарів. Це спричинило значні темпи інфляції в економіці. Так, у 2014 р. індекс споживчих цін до попереднього року склав 124,9%, що є найбільшим показником з 2001 р. і навіть більше, ніж у кризовому 2008 р., в якому він склав 122,3%. Причому і у 2015 р. прогноуються не менші темпи інфляції, а навіть більші. Отже, в таких умовах підвищується важливість здійснення політики підприємств щодо формування та підтримки належного рівня економічної безпеки.

Велика кількість вітчизняних підприємств практично всіх галузей економіки знаходиться у скрутному фінансовому становищі. Так, за січень-вересень 2014 р. порівняно з аналогічним періодом 2013 р. кількість збиткових підприємств підвищилась на 4,0% – до 44,2%, а прибуткових, відповідно, зменшилась на той самий відсоток – до 55,8%. Однак при цьому фінансовий результат підприємств, які отримали прибуток, за ці періоди збільшився з 130269,6 млн. грн. до 215506,5 млн. грн., тобто зріс

на 65,43%. А фінансовий результат підприємств, які отримали збиток, збільшився з 107425,2 млн. грн. до 383532 млн. грн., тобто збиток зріс у 3,57 рази. В результаті загальний прибуток в розмірі 22844,4 млн. грн. у січні – вересні 2013 р. перетворився на збиток у розмірі 168026,1 млн. грн. за аналогічний період 2014 р. Таке значне підвищення збитковості пов'язане з низьким рівнем економічної безпеки більшості українських підприємств. Таким чином, в сучасних умовах актуалізуються питання формування на підприємствах механізму забезпечення економічної безпеки з метою запобігання або зменшення негативного впливу макросередовища на діяльність підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним економічним проблемам формування та вдосконалення системи економічної безпеки підприємств присвячені наукові розробки багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Ця проблема не перестає бути актуальною, і значна кількість науковців спрямовують свої дослідження в бік економічної безпеки підприємств. Тільки останнім часом цією проблематикою займалися такі вчені, як О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузекно, І.М. Бойчик, М.В. Дишкант, Н.О. Іванченко, Е.В. Камишнікова, О.А. Кириченко, О.М. Івченко, С.Ф. Покропівний, С.В. Приходько, І.В. Сорокіна, А.О. Спіфанова, І. Шульга та ін. Тим не менш, рівень економічної безпеки вітчизняних підприємств знаходиться на достатньо низькому рівні, та кризові явища останнього року потребують від підприємств розробки нових підходів до формування механізму економічної безпеки на підприємствах.

Мета статті. Вивчення сутності поняття «економічна безпека підприємства» та окремих її скла-

дових та виявлення основних тенденцій організації системи економічної безпеки на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека підприємства різними вченими розглядається з різних точок зору. Кожен виділяє певні аспекти діяльності підприємства, котрі є найважливішими і найвпливовішими щодо формування економічної безпеки підприємства. Однак слід зазначити, що кожен з них наголошує на стабільності функціонування підприємства, відсутності збитків, отриманні максимально можливих прибутків, забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності продукції підприємства не зважаючи на будь-які зміни у макро- та мезосередовищах.

Так, І.В. Сорокіна під економічною безпекою підприємства розуміє стійке, яке протидіє впливу руйнівних чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, поточне функціонування підприємства за умови максимально безризикового використання ресурсів і можливостей, орієнтації на базові цілі та стратегію, наслідком чого є нарощування високого потенціалу розвитку [9].

Таке трактування в повній мірі розкриває всі особливості категорії економічної безпеки та враховує цільові завдання, які має вирішувати система економічної безпеки:

- необхідність протидії та локалізації негативних чинників і загроз як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ підприємства;

- постійна підтримка стійкого ефективного функціонування в умовах нестабільності та невизначеності;

- гостра необхідність оптимального розподілу та використання доступних ресурсів;

- розширення існуючих можливостей на ринку, об'єктивна оцінка сильних і слабких сторін підприємства, цільове використання конкурентних переваг;

- орієнтація базових функцій системи економічної безпеки підприємства згідно з обраною стратегією розвитку, місією та базовими основоположними цілями;

- динамічне нарощування високого потенціалу розвитку для реалізації в майбутніх періодах [9].

І.П. Шульга пропонує під економічною безпекою розуміти сукупність економічних відносин, пов'язаних з управлінням діяльністю суб'єкта господарювання шляхом мінімізації та досягнення поставлених стратегічних цілей [11].

При визначенні поняття «економічна безпека» стала переважати думка, що його зміст відображає такий стан підприємства, який забезпечує здатність протистояти несприятливим зовнішнім впливам. У зв'язку з цим економічна безпека підприємства стала розглядатися набагато ширше – як можливість забезпечення його стабільності в різноманітних, у тому числі й у несприятливих, умовах, які виникають у зовнішньому середовищі, незалежно від характеру його впливу на діяльність підприємства, масштабу і характеру внутрішніх змін [11].

Є і таке визначення економічної безпеки підприємства – стан захищеності підприємства від негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому гарантується досягнення мети статутної діяльності при дотриманні основних комерційних інтересів [3].

Деякі вчені розглядають поняття «економічна безпека підприємства» з точки зору навмисної шкоди підприємству. Так, О.А. Кириченко визначив класифікацію загроз економічній безпеці підприємства за

різними критеріями, а саме: джерело виникнення, рівень небезпечності наслідків, імовірність загрози, вплив на підприємницьку діяльність, об'єкт зазіхань, суб'єкти загроз, види збитків, характер відповідальності. Тобто економічна безпека підприємства, розглядається з точки зору заподіяння підприємству кримінальної та господарської шкоди [6].

Економічна безпека підприємства є складовою економічної безпеки національної економіки, тобто економічна безпека держави формується з сукупності економічних безпеки підприємств.

С.В. Приходько під економічною безпекою національної промисловості розуміє рівень захищеності її економічних інтересів від внутрішніх ризиків і зовнішніх загроз, а під системою забезпечення економічної безпеки – сукупність цільових компонентів, що дозволяють забезпечити достатній її рівень в умовах ресурсних обмежень. Основними завданнями економічної безпеки є: забезпечення пропорційного та безперервного економічного зростання, приборкання інфляції та безробіття, формування ефективної структури економіки та розвинутого ринку цінних паперів, скорочення дефіциту бюджету та державного боргу, забезпечення соціального захисту та підвищення якості життя населення, підтримка стійкості національної валюти тощо [8].

С.Ф. Покропивний пропонує визначити сукупний критерій економічної безпеки за таким переліком функціональних складових: фінансова, інтелектуальна й кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна та силова шляхом зважування й підсумовування окремих функціональних критеріїв, зумовлених за допомогою порівняння можливої величини збитку, що може бути заподіяний підприємству (організації), і ефективності заходів щодо запобігання такого збитку. Сукупний критерій економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання (ксіб) можна розрахувати, користуючись формулою

$$k_{\text{сєб}} = \sum_{i=1}^n k_i d_i,$$

де k_i – величина окремого (поодинокого) критерію за i -ю функціональною складовою; d_i – питома вага значущості i -ї функціональної складової; n – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Окремі функціональні складові економічної безпеки підприємства мають різну питому вагу значимості в окремих галузях економіки країни. Значимість коливається від 0,05 до 0,3. Найбільше значення 0,3 має техніко-технологічна складова у сільському господарстві та фінансова складова у торгівлі [7].

Е.В. Камишнікова пропонує включати в состав економічної безпеки підприємства сім складових (фінансова, виробнича, інвестиційно-технологічна, інтелектуально-кадрова, матеріально-технічна, збутова, екологічна), кожна з яких формується на основі певної системи показників [5].

З метою розрахунку інтегральних показників для визначення рівнів складових економічної безпеки підприємства використовуються три методи: метод сум, рівня розвитку та середньої геометричної. Відносно різниці щодо використання існуючих методів формування інтегральних показників для визначення рівнів складових економічної безпеки підприємства, Е.В. Камишнікова наголошує на відсутності суттєвих відмінностей та пропонує використовувати будь який з методів в залежності від мети та умов аналізу [5].

Але слід зазначити, що в період загострення фінансово-економічної кризи, коли держава фактично знаходиться в стані військової агресії, та значного підвищення темпів інфляції, зокрема, більш ніж чотириразове знецінення національної грошової одиниці за один рік, значно підвищується значимість таких функціональних складових, як фінансова, матеріально-технічного забезпечення та збутова, ваговий коефіцієнт котрих може зростати в декілька разів.

Отже, в умовах фінансово-економічної кризи особливої значимості набуває саме фінансова складова економічної безпеки підприємства, від якої в значній мірі залежить фінансування всіх інших напрямів економічної безпеки підприємства.

І.А. Бланк під фінансовою безпекою підприємства розуміє кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективних періодах [10].

Необхідною умовою фінансової безпеки підприємства є його рентабельність, тобто позитивний результат фінансово-господарської діяльності. Основною групою показників, які використовуються при оцінюванні, є коефіцієнти рентабельності, що визначаються як показники ефективності використання різних ресурсів. Саме наявність прибутку насамперед характеризує успішність і ефективність роботи підприємства. Прибуток повинен бути основним джерелом його розвитку, а також забезпечувати повернення засобів, запозичених для цілей розвитку. Таким чином, рентабельна робота є базою для досягнення фінансової стійкості суб'єкта господарювання в режимі розширеного відтворення [4].

Окрім показників прибутковості, Н.О. Іванченко пропонує для визначення рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства використовувати показники ділової активності, фінансової стійкості та платоспроможності. На основі розрахунку запропонованих показників автор пропонує будувати фреймово-онтологічну модель фінансової складової економічної безпеки [4].

Фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку.

Функціонуючи в умовах невизначеності, підприємства стикаються із різними небезпеками, з яких найбільшу загрозу несуть саме фінансові небезпеки, які можна поділити на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні можуть бути зумовлені змінами механізмів економічних і насамперед фінансових відносин міжнародними і міждержавними угодами, діями окремих держав, змінами економічних і фінансових механізмів у державі, природними явищами тощо.

Суб'єктивні чинники фінансової небезпеки мають внутрішнє та зовнішнє походження. Зовнішні суб'єктивні чинники фінансової небезпеки можуть

бути пов'язані зі спекуляціями цінними паперами, агресивним надбанням акцій фірми конкурентами, ціновою конкуренцією суперників, шахрайствами з боку окремих підставних фірм і фізичних осіб тощо. Внутрішні суб'єктивні чинники виникають унаслідок недостатньої діяльності менеджерів фінансово-економічних служб, маркетингу й адміністративного менеджменту підприємства [1].

Особливе значення в системі управління економічною безпекою підприємства, а саме її фінансової складової, мають грошові кошти. Підприємству важливо визначити оптимальні залишки грошових коштів для підтримання належної платоспроможності та отримання додаткового прибутку від тимчасово вільних коштів.

Мінімізація втрат використовуваних грошових активів від інфляції здійснюється за коштами у національній та іноземній валютах. У національній валюті антиінфляційний захист грошових активів забезпечується в тому випадку, якщо норма рентабельності з використанням тимчасово вільного залишку не нижча за темпи інфляції. В іноземній валюті антиінфляційний захист грошових активів забезпечується вибором відповідної валюти [2].

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна зробити наступні висновки:

- економічна безпека підприємства сприяє стабільному функціонуванню підприємства, відсутності збитків, отриманні максимально можливих прибутків, забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності продукції підприємства не зважаючи на будь-які зміни у макро- та мезосередовищах;
- особливого значення в умовах фінансово-економічної кризи набувають такі складові економічної безпеки, як фінансова, матеріально-технічного забезпечення та збутова;
- інфляційні процеси потребують від підприємств звернути увагу на ефективне використання вільних грошових коштів. В умовах знецінення національної грошової одиниці більш ніж на 400% на рік саме вкладання у вільноконвертовану валюту є для підприємства чи не єдиним шляхом їх збереження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузєкно Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузєкно // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: [Навч. посібник]. – К.: Атіка, 2004. – 320 с.
3. Дишкант М.В. Сутність та роль економічної безпеки в господарській діяльності підприємств / М.В. Дишкант // Сталий розвиток економіки. – 2014 – №1. – С. 32–36.
4. Іванченко Н.О. Фреймово-онтологічне моделювання фінансової складової економічної безпеки підприємства / Н.О. Іванченко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 300–304.
5. Камышинова Э.В. Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятий / Э.В. Камышинова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 114–122.
6. Кириченко О.А., Івченко О.М. Деякі критерії оцінки економічної безпеки підприємства / О.А. Кириченко, О.М. Івченко // Інвестиції: Практика та досвід. – 2008. – № 23. – С. 22–24.
7. Покропівний С.Ф. Економіка підприємства. Вид. 2-е, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
8. Приходько С.В. Формування адекватного реального виробничим процесам комплексу заходів реагування на загрози економічній безпеці / С.В. Приходько // Інвестиції: Практика та досвід. – 2011. – № 1. – С. 52–55.
9. Сорокіна І.В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / І.В. Сорокіна //

Актуальні проблеми економіки. – 2009 – № 12. – С. 114–122.
10. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: [монографія] / за заг. редакцією д. е. н., проф. А.О. Єпіфанова // [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домб-

ровський та ін.] – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
11. Шульга І. Економічна безпека підприємства як економічна категорія / І. Шульга // Академічний огляд: економіка та підприємство. – Дніпропетровськ, 2010. – № 2. – С. 37–44.

УДК 338.1(477)

Цыбульская Э.И.
*кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики предприятия
Харьковского гуманитарного университета
«Народная украинская академия»*

Новожилова А.В.
*магистр
Харьковского гуманитарного университета
«Народная украинская академия»*

К ВОПРОСУ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследуется сущность категории «инвестиционная привлекательность предприятия». Дана систематизация методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия. Обосновывается, как наиболее адекватный для Украины, комплексный подход к оценке инвестиционной привлекательности предприятия с учетом его положения в равновесной структуре инвестиционной привлекательности (страна – регион – отрасль – предприятие), внутренних и внешних рисков, специфики корпоративного управления, рыночных позиций, имущественного и финансового состояния. Предложенный подход позволяет инвестору принять обоснованное решение по поводу вложения свободных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, оценка, комплексная методика, интегральный показатель, риски, корректирующий коэффициент.

Цибульська Е.І., Новожилова А.В. ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджується сутність категорії «інвестиційна привабливість підприємства». Дано систематизацію методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Обґрунтовується комплексний підхід до оцінки інвестиційної привабливості підприємства з урахуванням його положення в рівневій структурі інвестиційної привабливості (країна – регіон – галузь – підприємство), внутрішніх і зовнішніх ризиків, специфіки корпоративного управління, ринкових позицій, майнового й фінансового стану. Запропонований підхід дозволяє інвесторові прийняти обґрунтоване рішення щодо вкладення вільних фінансових ресурсів.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, оцінка, комплексна методика, інтегральний показник, ризики, коригувальний коефіцієнт

Tsybul'skaya E.I., Novozhylova A.V. ON ASSESSMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF ENTERPRISES

The article deals with the essence of category "investment attractiveness of the enterprise". It provides the systematization of methodological approaches to assessing the investment attractiveness of the enterprise. The author justifies the most adequate for Ukraine complex approach to assessing the investment attractiveness of the company based on its position in the layered structure of investment attractiveness (country – region – industry – company), internal and external risks, specifics of corporate governance, market position, property and financial condition. The proposed approach allows the investor to make an informed decision regarding the investment of available financial resources.

Keywords: investment attractiveness, assessment, complex approach, integral index, risks, adjusting factor.

Постановка проблеми. Практически любое направление бизнеса в наше время характеризуется высоким уровнем конкуренции. Для сохранения своих позиций и достижения лидерства компании вынуждены постоянно развиваться, осваивать новые технологии, расширять сферы деятельности. В подобных условиях периодически наступает момент, когда руководство организации понимает, что дальнейшее развитие невозможно без притока инвестиций. Одним из самых важных и ответственных этапов инвестиционного процесса является выбор предприятия, в которое будут вложены инвестиционные ресурсы. На выбор же объекта инвестирования в основном влияет такая категория, как инвестиционная привлекательность предприятия. Между тем в настоящее время методические вопросы оценки и анализа инвестиционной привлекательности недостаточно разработаны и требуют дальнейшего развития. Инвестиционная привлекательность важна для инвесторов, так как анализ

предприятия и его инвестиционной привлекательности позволяет свести риск неправильного вложения средств к минимуму. Для предприятия, которому требуется вливание капитала из внешних источников, наиважнейшей задачей является повышение инвестиционной привлекательности. Только при ее высоком значении предприятие получит достаточные средства для функционирования, расширения производства, выпуска новой продукции или смены сферы деятельности (при продаже предприятия). Исходя из этого, следует отметить, что эффективное инвестирование представляется возможным только лишь при определении и сравнении инвестиционной привлекательности различных предприятий. Таким образом, при отсутствии данной экономической категории инвестиционный процесс объективно теряет смысл. В связи с этим тема исследования, посвященная оценке инвестиционной привлекательности предприятия, является весьма актуальной для Украины.